

Лекція 2. Система регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні

План:

1. Суб'єкти та органи державного регулювання ЗЕД
2. Методи та інструменти регулювання ЗЕД
3. Валютне регулювання та нагляд

1. Суб'єкти та органи державного регулювання ЗЕД

Основною метою регулювання є захист економічних інтересів держави, створення рівних можливостей для всіх суб'єктів ЗЕД, заохочення конкуренції та ліквідація монополізму. Система будується на принципах суверенітету, свободи підприємництва, юридичної рівності, верховенства закону та еквівалентності обміну.

Регулювання ЗЕД в Україні здійснюється ієрархічно на трьох рівнях: загальнодержавному, функціональному та територіальному.

1.1. Вищі органи влади

- **Верховна Рада України (ВРУ):** Приймає, змінює та скасовує закони, затверджує головні напрями зовнішньоекономічної політики, укладає міжнародні договори та встановлює спеціальні правові режими.

- **Кабінет Міністрів України (КМУ):** Забезпечує проведення єдиної політики, координує роботу міністерств, веде переговори та укладає міжурядові угоди, забезпечує складання платіжного балансу та розпоряджається Державним валютним фондом.

1.2. Функціональні органи

- **Міністерство економіки України:** Центральний орган, що забезпечує проведення зовнішньоекономічної політики, видає ліцензії на експорт/імпорт, проводить антидемпінгові та спеціальні розслідування.

- **Національний банк України (НБУ):** Регулює курс національної валюти, зберігає золотовалютні резерви, здійснює валютне регулювання та видає ліцензії на валютні операції.

- **Державна митна служба України:** Здійснює митний контроль, справляння митних платежів, веде митну статистику та веде Українську класифікацію товарів ЗЕД (УКТ ЗЕД).

- **Антимонопольний комітет України:** Контролює дотримання суб'єктами ЗЕД законодавства про захист економічної конкуренції.

- **Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі (МКМТ):** Здійснює оперативне регулювання, приймає рішення про антидемпінгові чи компенсаційні заходи.

1.3. Недержавні та територіальні органи

До регулювання залучені **Торгово-промислові палати (ТПП)**, які проводять експертизу товарів, видають сертифікати походження та засвідчують форс-мажорні обставини. На місцях регулювання здійснюють ради народних депутатів та територіальні підрозділи центральних органів управління.

2. Методи та інструменти регулювання ЗЕД

Регулювання поділяється на **адміністративне** (прямий вплив через заборони та дозволи) та **економічне** (опосередкований вплив через фінансові важелі). Найбільш поширеною є класифікація на тарифні та нетарифні методи.

2.1. Тарифне (митне) регулювання

Митний тариф — це систематизований перелік ставок мита, яким обкладаються товари при перетині кордону.

- **Функції мита:** Фіскальна (наповнення бюджету), протекціоністська (захист власного виробника), регулююча та балансувальна.

- **Види мит за способом нарахування:**

Адвалерне: у відсотках до митної вартості.

Специфічне: фіксована сума за одиницю товару.

Комбіноване: поєднання обох попередніх видів.

- **Особливі види мита:** Антидемпінгове (проти продажу за заниженими цінами), компенсаційне (проти субсидованого імпорту) та спеціальне (захист від різкого зростання обсягів імпорту).

2.2. Нетарифне регулювання

Це комплекс заходів обмежувально-заборонного характеру, спрямованих на захист внутрішнього ринку без застосування тарифів.

- **Кількісні обмеження:**

Квотування: встановлення граничних обсягів товарів (глобальні, індивідуальні, групові квоти).

Ліцензування: надання дозволів на експорт чи імпорт (автоматичне та неавтоматичне; генеральні, разові, відкриті ліцензії).

- **Приховані методи:** Технічні бар'єри (стандарти, сертифікація), санітарні та екологічні вимоги, внутрішні податки (акциз, ПДВ) та процедури митного оформлення.

- **Фінансові методи:** Експортні субсидії, пільгове кредитування та демпінг.

3. Валютне регулювання та нагляд

Валютне регулювання — це діяльність держави з управління обігом валюти, контролю за операціями та впливу на валютний курс. Воно базується на принципах свободи здійснення операцій, ринковості та незалежності НБУ.

3.1. Основні інструменти

- **Девальвація та ревальвація:** Цілеспрямоване зниження або підвищення курсу національної валюти.

- **Валютна інтервенція:** Втручання НБУ в операції купівлі-продажу валюти для стабілізації курсу.

- **Граничні строки розрахунків:** Кошти за експорт мають надійти на рахунок резидента протягом встановленого терміну (наприклад, 180 днів у період воєнного стану), інакше нараховується пеня у розмірі 0,3% за день.

3.2. Розрахунки та контроль

Всі розрахунки на території України здійснюються у гривні, проте зовнішньоекономічні контракти зазвичай використовують вільно конвертовані валюти (ВКВ). Банки як агенти валютного нагляду здійснюють контроль за своєчасністю надходження виручки та дотриманням лімітів операцій.